

Spielberg med stor filmkunst

FILM

Klingenberg:
«SCHINDLERS LISTE»

Amerikansk

Regi: Steven Spielberg
Med Liam Neeson, Ralph Fiennes, Ben Kingsley

Inntrengende, intelligent og storslått holocaustfilm

Anmeldt av
PER HADDAL

KRIGSPROFITØR: Liam Neeson spiller hovedrollen som den gåtefulle Oscar Schindler.

Leirkommandanten sitter uten skjorte på verandaen og nyter morgensolen. Magen velter frem etter en grådig frokost. Elskerinnen sover i sengen. Han griper lat etter et gevær, sikter fra sin villa på åskammen mot arbeidsleiren Plaszow ved Krakow og skyter en tilfeldig jøde, som det skulle dreie seg om en lerdue. Og han gjenrar det gjerne.

Steven Spielbergs «Schindlers liste» er full av slike uforglemmelige scener, formatet med en inntrengende filmatisk intelligens. Og så i selve leiren foregår slike lett henslengte henrettelser. SS-menn lar pistolen fare jevnlig ut av hylsteret, den rettes mot hodet til en jøde. Et skudd, en blodpøl. Slik kunne Det tredje rikets elite holde på. Den eneste lovlessigheten i all rettsløsheit var den brutale tilfældighet.

Noen lastebiler med jublende barn kjøres ut av leiren, på hyggelig utflykt. Men mødrene kommer desperat stormende. De vet at barna skal i ovnene. En så lyrisk skildring av uskyldens møte med den absolutte ondskap kan knapt tenkes.

Filmen med de tolv Oscar-nominasjoner har sin første offentlige visning i Norge i kveld, men får ordinær premiere fredag. Den varer i mer enn tre timer, utspiller seg i sort-hvitt, omtrent som det skulle dreie seg om epoken filmaviser. Høyest når kanskje Spielberg når han i rundt femten minutter skildrer arrestasjonen av jødene i Krakows vakre gamleby, en likvidasjon av ghettoen. Han beveger seg med håndholdte kameraer midt oppe i forvirringen, fortvilelsen, råskapen, omtrent som det skulle være direkte-sendt reportasje via fjernsyn. Han gir oss en påtrengende, hjelpeløs fornemmelse av å delta, her og nå. Så virkningsfullt er dette at vi kanskje må tilbake til Eisenssteins absolutte klassiker «Panserkrysseren Potemkin» og massakren i Odessa-trappene for å finne noe som kan måle seg med Spielbergs iscenesettelse. Eller til noen av de polske filmene fra 1950- og 60-tallet som utspilte seg i den samme sfære.

Og så beveger han seg inn i selve helvetet, Auschwitz, hvor en gruppe kvinner snauklippes og sendes til dusjing. De røykspyndende krematorievognene har gitt dem en anelse om hva som kan skje. Engstelsen blir til angst når dusjene settes på. Spielberg makter å gjøre dette til et møte med døden og livet som blir oppløftende i all sin gru.

Mange har angstet seg for hva som ville skje når Steven Spielberg, våre dagers svar på underholdningsgiganten Walt Disney, tråff på holocaust. Hollywood og holocaust hører

HOLOCAUST: Den sudetyske lykkeridderen og krigsprofitøren Oscar Schindler berget på sin spesielle måte 1200 jøder unna Hitlers utryddelse.

ikke sammen, filmbyen har vist forståelig berøringssangst. Men Spielberg er modig, han går på tvers av alle fordommer.

Spielberg har nettopp avlevert en teknologisk apokalypse, i «Jurassic Park» sørger genteknologien for selvdestruksjonen. Filmen er et underholdningsmessig glansnummer, hvor Spielberg demonstrerer sin unikke evne til å fortelle eventyr, med en viss distanse, et objektiv blikk, slik store eventyrtfortellere uansett medium makter. Dermed blir deres kunst slik at de når over kulturkløfter.

Men med «Schindlers liste» søker ikke Spielberg som før å more (og trøste) oss, han trenger stadig inn mot mørket hjerte og det ondes problem og lager den mest oppskakende spillefilm jeg

har sett på svært lenge. Dette er det epokegjørende verk på hans opusliste, gjennombruddet til fullmodent kunstnerskap. Østjødedomens apokalypse, det byråkratiske folkemord på de egne, har forløst hans seriøse fortellergeni.

Spielberg stiller uten store stjerner som vil skape falske forventninger i kraft av seg selv, unnlater bravurpregede kamerabevegelser, er usentimental, nøktern, tilbakeholdende og viser likevel formidabel form- og fortellerglede, selv om disse ordene låter nesten overspente i denne sammenheng.

Filmen er stort anlagt med tallrike figurer og ingen egentlig hovedrolle, er uten velbrukte filmstjerner som stjeler oppmerksomhet i kraft av sin stjernestatus.

Hovedrollen virker tiltenkt tilskueren, som medlevende i holocaust-dramaet.

Spielberg går ikke så mye i nærbilder, han holder seg litt på avstand fra grusomhetene og blir dermed ikke sentimental, men respektfull overfor lidelsene. Derfor er også hans bilder i sort-hvitt, de skaper en slags dy-mykhet som farver ikke ville få frem. All dokumentasjon fra denne tidens hendelser holdes i sort-hvitt. Men ingen dokumentarisk film som jeg har sett, makter som denne å gi fornemmelsen av skrekk og gru. Vi finner noen få og små stilbrudd som kan diskuteres, men i den store sammenheng betyr de ikke mye.

Filmen bygges opp av opplyttede faktorer av Thomas Kenneally, om en av de få episoder fra holo-

caust som kan tiltale den som vil se håp også i håpløsheten. Den sudetyske Oscar Schindler berget nesten 1200 jøder unna ovnene. Han var en usannsynlig helt i Spielbergs hittil noe barnlige univers. Han drakk og bestakk, snøt og bedro, var horebuk og gambler, en grådig, lettsindig og snarrådig krigsprofitør og lykkeridder med nazimerke på jakkeslaget. Den ruvende Liam Neeson er karismatisk som Schindler. Barmhjertigheten kan ikke seg mange masker, ikke alle helgener ser ut som de er det.

Spielberg beholder respekten for mysteriet, han forsøker ikke å forklare gåten Schindler, holder den på avs. Han psykologiserer ikke, vi skal ikke værsgod forstå! Selv forsto vel

knapt Schindler hvorfor han gjorde sine valg, men det må ha tiltalt hans spilernatur å ta slike enorme risikoer. Han ligner ved litt på en filmregissør som også er tryllekunstner, gambler, risikotager. Det kan ha tiltalt Schindler, ubevisst.

Schindler fant i leirkommandanten Goeth en mot-spiller som han forsto til bunns. Den amoralske, korrupte og fanatiske Goeth spilles av Ralph Fiennes med finesse, filmens onde åpenbaring av en skuespillerprestasjon. Marginene mellom godt og ondt er smale.

Enkelt vil nok lete frem mangler ved rekonstruksjonen av hendelsene. Hvor skulle Spielberg finne skuespillere som kunne gi et fullt troverdig bilde av ofrenes fysiske herjinger? Og hvor-

dan skal vi kunne sitte gjennom en film som henter frem absolutt alle de grusomme detaljer? Primo Levi har på trykk gått dypere inn i materien.

Likevel vil jeg si at «Schindlers liste» er en film som byr på bilder vi aldri har sett før. Dette er den første spillefilmen fra Hollywood som forsøker å gripe det ubegripelige og lykkes så langt vi nesten kan forlange. Spielberg lager ikke skrekktablåer, han plasserer oss midt i hendelsene. Møtet med holocaust har forløst hans fortellergeni, slikt som han tidligere har forsøkt å få frem. Mange vil for første gang forstå holocaust ikke bare med hodet, men med følelsene, med eksistensen. Og da har vi med stor kunst å gjøre.

Opplyttede 2/3-94